

Pensament

Pere Lluís Font:

DAVID JOU, *Déu, caos, cosmos. Horitzons del diàleg entre ciència i religió. Assaig, II*, Barcelona, Viena Edicions, col·lecció «Carta Blanca», 2008.

Aquest llibre tracta, amb naturalitat, del diàleg entre ciència i religió, pensant sobretot en el cristianisme. És potser, dels molts llibres de David Jou, el que millor reflecteix la seva triple condició de científic, cristià i poeta, que practica els tres tipus de coneixement a què està avesat: el científic, el religiós i l'estètic. En les dues primeres parts explora sobretot les repercussions de la ciència en la religió, mentre que en la tercera expressa, tot glossant alguns poemes, la capacitat de celebració religiosa del món. Mostra que ciència i religió són àmbits culturals distints, que no competeixen en el mateix pla: la ciència és de l'ordre del saber, té com a pedra de toc darrera la contrastació empírica i és religiosament neutra; mentre que la religió és de l'ordre de la fe, sense que per això quedi relegada a les tenebres exteriors de la irracionalitat. Resulta, per tant, que si hi ha un contenciós tradicional entre ciència i fe és per un malentès, ja que per a la fe el problema no és pas la ciència, sinó el cientisme, una ideologia parasitària de la ciència, segons la qual no hi ha tres tipus de coneixement legítim, sinó un de sol, el científic. David Jou sosté que entre ciència i religió, malgrat els problemes, hi pot haver no solament coexistència pacífica, sinó també convivència amable. A més, moltes qüestions resten obertes, perquè ni la ciència ni la fe no ens apressen a decantar-nos. Cal acabar, doncs, amb una advertència: dogmàtics, absteniu-vos. Aquest llibre és, per ara, el principal referent sobre el tema en la nostra llengua.

Església

Jaume Fontbona:

SALVADOR PIÉ-NINOT, *Eclesiologia. La sacramentalidad de la comunidad cristiana* (Lux Mundi 86), Sígueme, 2007.

Es tracta d'una obra madura d'un eclesiòleg del nostre país, indispensable en una biblioteca teològica, que recull el fruit d'una tasca docent i d'investigació de molts anys.

Pié-Ninot ens ofereix materials que aprofundeixen la reflexió teològica i acadèmica, però també elements de regeneració de la vida eclesial. L'eix vertebrador sobre el qual es basteix el text és el concepte escolàstic de sagrament, és a dir, de realitat teològica última (*res tantum*), com a signe intern (*res et sacramentum*) i com a signe extern (*sacramentum tantum*). Amb aquestes bases, l'Església es mostra com a fraternitat i filiació en Crist (*res tantum*), com a comunitat (*res et sacramentum*) i com a societat (*sacramentum tantum*).

L'autor s'amara del Concili Vaticà II, d'on procedeixen els conceptes de *comunió* i de *sacramentalitat*. Aquesta categoria esdevé el principi hermenèutic de l'eclesiologia, i permet enfocar positivament l'Església com a institució basada en la sinodalitat i en la col·legialitat. Hi ha una interessant recepció del *ministèri petrí* a partir de la Carta encíclica *Ut unum sint* de Joan Pau II, i un bon esbós de teologia del laïcat, tenint en compte la situació d'*impasse* en què es troba actualment. No s'oblida la paradoxa que hi ha en el misteri de l'Església ni la importància de la missió de l'Església en el món. En això es fa evident la intenció d'ajudar a revifar la vida eclesial concreta de les Esglésies locals. Al final de l'obra, com a bona enciclopèdia i bon manual, hi ha diversos apèndixs, acompanyats d'una útil guia de lectura de la *Lumen gentium* del Vaticà II.

Arts i Lletres

Jaume Dantí i Riu:

MAURICI SERRAHIMA, *De Maragall a Mounier. Cartes a Joaquim Molas sobre la renovació del pensament cristià a Catalunya (1915-1936)*.

Edició a cura de Josep Poca i Gaya, pròleg de Joaquim Molas.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

Tot el que es destil·la de les cartes que sortosament veuen la llum en aquesta obra és matèria fonamental per a la història, encara que, com

deia el mateix Serrahima, eren només els records d'algú que hi inter-venia. Es tracta, de fet, d'un monòleg apassionat expressat en disset cartes (quinze de numerades) de Maurici Serrahima, escrites entre el juliol de 1969 i el febrer de 1970, en les quals responia a les preguntes que Joaquim Molas li formulava, arrencant d'una conversa, sobre les arrels i el procés de la renovació religiosa, del catolicisme obert, anterior a la Guerra Civil.

És el testimoni de la configuració a Catalunya d'un catolicisme socialment avançat, ben diferent de la realitat espanyola, que rebia Chesterton i coincidia amb el pensament francès de Maritain i de Mounier. Vinculat indistriablement al catalanisme, es feia un lloc respectat, malgrat la pressió de la jerarquia i l'anticlericalisme d'esqueres, sense posar per alt l'autocrítica sobre les limitacions en el pensament i en una teologia abocada al dogma. La guerra estroncava aquella esperança i el franquisme ofegà qualsevol expectativa. Només els aires del Vaticà II podien fer recuperar aquell esperit dels qui s'havien mantingut fidels malgrat tot.

L'agudesia de les qüestions de Molas i el doll d'informació de Serrahima per haver viscut directament i intensa aquell debat fan que les respostes tinguin tota la riquesa de detalls i de matisos, tant en la valoració dels diferents corrents i grups com en la descripció dels protagonistes. Tot plegat d'un interès que depassa el tema central i abasta el panorama intel·lectual i polític del primer terç del segle XX.

Educació

Francesc Torralba Roselló:

E. ROCA (Coord.), *Reflexions i propostes per una educació renovada*, Centre d'Estudis Jordi Pujol, Barcelona, 2008, pp. 156.

El 24 d'octubre del 2007 es va celebrar en el Centre d'Estudis Jordi Pujol el seminari titulat *Reflexions i propostes per una educació renovada*. El llibre recull les aportacions que van fer-s'hi, prologades pel seu coordinador, el professor Enric Roca.

El text és especialment il·lustratiu per diverses raons. En primer lloc, perquè, no inclou només un diagnòstic, sinó també propostes operatives per a enfortir i millorar els processos educatius a Catalunya. En segon lloc, es desenvolupa a fons el concepte de coresponsabilitat educativa i s'hi afronta la difícil qüestió de la delimitació dels camps competencials dels agents educatius. Més enllà de la freqüent crítica del sistema educatiu, el llibre és incisiu i, en aquest sentit, criticable. Cal destacar la conferència del professor José Antonio Marina, especialment preocupat per la regeneració moral de l'educació i per la necessitat que tota la «tribu» s'impliqui en el procés de formació dels joves. És també especialment acurada i rigorosa la conferència del professor Jaume Sarramona sobre la recerca educativa a Catalunya.

A més d'aquests dos textos que ocupen bona part del llibre, cal destacar les aportacions de diferents especialistes en educació que es produïren en dues taules rodones. La primera va estar dedicada a la xarxa de coresponsabilitats educatives i la segona a estudiar la difícil relació entre inclusió i excel·lència en el si del sistema. En definitiva, aquest és un llibre molt recomanable per a educadors, formals o informals, però sobretot, per afavorir un debat serè i a fons sobre els reptes educatius del nostre país.

Ciència i Tecnologia

David Jou:

RAMON M. NOGUÈS, *Déus, creences i neurones. Un acostament científic a la religió*. Fragmenta editorial, 2007

El camp de les neurociències és un dels més fèrtils en el diàleg entre ciència i religió. És lògic que sigui així, perquè el cervell i les seves relacions amb el pensament, l'esperit i l'ànima toquen ben de prop algunes de les preguntes més punyents sobre què som, quina relació tenim amb el món exterior, quina mena de mecanismes biològics ens poden portar a creure en una transcendència o en un Déu, o quina mena de relació pot tenir Déu amb nosaltres. El tema pot ser tractat des de perspectives ben diver-

ses: des de la perspectiva més directament química —quina mena de neurotransmissors poden estar relacionats amb una propensió a l'experiència religiosa i quins gens hi poden intervenir—, o estructural —quines zones i estructures del cervell s'activen, per exemple, durant la pregària intensa i concentrada o durant la sensació d'èxtasi místic—, o evolutiva —quins avantatges evolutius pot proporcionar una dimensió religiosa de la vida.

El llibre és una presentació excellent del tema. Nogués ha estat durant molts anys catedràtic d'antropologia biològica a la Universitat Autònoma de Barcelona, ha investigat en genètica de poblacions humanes i neurobiologia evolutiva, ha analitzat qüestions relatives a la neurobiologia de les religions, ha intervingut en comissions de bioètica i és escolapi: té, doncs, els coneixements científics i teològics adients per a tractar aquest tema.

Després de precisar una sèrie de conceptes —Déu, fe, espiritualitat, religions— Nogués fa la presentació detallada del paper del cervell en la vida, del cervell arcaic i emocional, del cervell modern i el raonament lògic i la consciència reflexiva, del sorgiment d'una consciència de transcendència, del valor evolutiu de les creences i de les característiques específiques del cervell religiós. Aquestes aspectes s'alternen, en altres capítol, amb una perspectiva més sociològica: les dificultats de la religió, la recuperació antropològica de la transcendència, els paranys del llenguatge, el desafiament del pluralisme religiós, sexe, gènere i religió, i religió i poder.

El tractament científic del cervell està enfocat en allò més essencial i imprescindible per a l'anàlisi del tema que es proposa, sense tecnicismes innecessaris, i queda arrodonit per aquesta distanciació crítica respecte del cientisme, d'una banda, o respecte d'una religió excessivament abocada, de vegades, a l'exercici del poder.

Economia

Josep M Lozano:

Responsabilidad Social de las Empresas. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2008

En els darrers anys s'han publicat a Catalunya i a Espanya molts llibres sobre responsabilitat social de l'empresa (RSE). Això, simptomàticament i curiosa, ha anat acompanyat per una pràctica desaparició de les referències a l'ètica empresarial en el debat públic: algun dia caldrà valorar què han suposat aquest procés i aquesta pèrdua. En qualsevol cas, el que ha crescut exponencialment és la literatura sobre tot el que es refereix a l'RSE. Si una cosa ha caracteritzat el procés de desenvolupament de l'RSE a Espanya en l'àmbit públic —a diferència del que ha passat en altres estats europeus— és que hom ha optat per no voler tirar endavant cap iniciativa sense buscar el consens de tots els involucrats. Això ha donat lloc darrerament —finalment!— a la creació del *Consejo Estatal de RSE*. Aquest llibre té l'avantatge que ens permet accedir a gairebé tots els components clau d'aquest procés. Hi trobem tots els materials que va generar l'anomenat *Foro de expertos* del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. En aquest Foro, al qual van participar tots els actors involucrats en el desenvolupament de l'RSE, es van establir les bases —mínimes, compartides— per a la institucionalització de l'RSE en la vida pública espanyola. En el Foro hi van participar tots els actors menys els agents socials que, en una decisió si més no discutida i discutible, van decidir incorporar l'RSE com un punt més del diàleg social, i treballar-lo a part. Els seus resultats van trigar més, però finalment van veure la llum, i resulta molt instructiva la comparació entre ambdós documents. Només faltarien les conclusions de la subcomissió parlamentària que es va crear en el Congrés de Diputats, que podem trobar en un altre llibre, també publicat pel MTAS. Aquest llibre del qual parlem, en canvi, incorpora també diversos capítols escrits per experts que permeten aprofundir en punts clau del desenvolupament de l'RSE, com per exemple, les polítiques públiques, les inversions socialment responsables, els sistemes de *reporting* o una aproximació al desenvolupament conceptual de l'RSE en els darrers anys. En definitiva: un llibre potser no apassionant, però certament útil i de referència per a clarificar on som en el que pertoca a l'RSE. Esperem que d'aquí a un parell d'anys, en relleugar-lo, no ens envaeixi la malenconia...

Política

Josep Maria Carbonell:

BARACK OBAMA, *L'Audàcia de l'Esperança*. Editorial Mina, 2008

Aquest no és feliçment el llibre previsible que acostumen a escriure els polítics. No ens trobem ni davant de projectes i programes que volen ser fascinants ni de passats que haurien pogut ser més gloriosos. Aquest és un llibre diferent perquè probablement Barack Obama, president electe dels Estats Units d'Amèrica, és un president diferent.

He llegit intensament i apassionadament *L'Audàcia de l'Esperança* durant els dies que vaig poder seguir en directe, i a Chicago, la recta final de les eleccions presidencials americanes. La històrica victòria s'apuntava en el relat que presenta el llibre. Un relat diferent que trenca les fronteres bipartidistes americanes, que agafa la tradició liberal i demòcrata, la sacseja, i s'atreveix a endinsar-se en els problemes nuclears dels americans: la guerra d'Iraq, la crisi de valors, la crisi econòmica, l'educació, la sanitat i l'augment de la pobresa i, en general, la sensació generalitzada de desorientació. En aquest llibre surten tots aquests temes barrejat amb la seva vida, amb la seva militància. Amb una narrativa senzilla, clara, a l'abast de tothom. Un llibre escrit per a entendre's. Un relat que l'ha portat a ésser probablement un dels líders més importants del món.

Als lectors de QVC, els recomano en especial els capítols destinats als valors, a la família, i un de molt especial, a la fe. És un relat de la seva conversió al cristianisme, com a «opció» i no com a «revelació». Com a opció per a donar sentit i enquadrament a la seva vida i al seu compromís.